

Informaatiotutkimuksen päivät 2014
6. - 7. marraskuuta, Oulun yliopisto, Oulu

ABSTRAKTI

Suorsa Anna

Tiedon luomisen vuorovaikutteisuuden tutkiminen fenomenologian valossa

Yhteystiedot: Anna Suorsa, Oulun yliopisto, anna.suorsa@oulu.fi.

Nykypäivän työelämä kiinnittyy yhä enemmän osaamiseen ja asiantuntijuuteen, kun perinteisestä tuotantotyöstä on siirrytty tietotyöhön, jonka keskiössä ovat informaation ja tiedon hallinnan kysymykset (Choo 1998). Enää ei kuitenkaan riitä, että osataan jakaa ja hallita informaatiota, yhä enemmän korostetaan innovointia, luovuutta ja tiedon luomista organisaation toiminnan jatkuvuuden ehtoina (Merx-Chermin & Nijhof 2005; Amar & Juneja 2008; Schulze & Hoegl 2008; Seidler-de Alwis & Hartmann 2008). Sekä organisaatioita että monitieteistä, myös informaatiotutkimuksen alaan kuuluvaa tietojohtamisen tutkimusta onkin viime vuosikymmeninä kiinnostanut monitahoinen tiedon luomisen prosessi, jossa työntekijöiden yksilölliset tiedot ja osaaminen saadaan koko työyhteisön käyttöön (esim. Nonaka & Takeuchi 1995).

Tiedon luomisen tutkimuksessa organisaatiota tarkastellaan oppivana ja kehittyvänä yhteisönä, jonka ytimessä on ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyvä tieto (Tsoukas 2009). Tällaisessa tutkimuksessa ihminen on nostettu keskeiseen asemaan. Tieto ja kokemus määritellään lähtökohtaisesti ihmisyksilön sisäiseksi elementiksi, joka on saatava koko organisaation käyttöön (Nonaka & Takeuchi 1995; Cook & Brown 1999; Suorsa & Huotari, 2014a). Nykyinen tiedon luomisen tutkimus ei kuitenkaan pysähdy määrittelemään, millaiseen ihmiskäsitykseen se mallinsa kiinnittää (von Krogh 2009; Suorsa & Huotari, 2014a). Taustalla ovat usein kognitiiviset käsitykset ihmisestä tiedon käsittelijänä (Värlander 2008; Koskinen 2010). Myös vuorovaikutusta käsitellään usein joko täysin määrittelemättömänä tai irrallisena, valtasuhteista ja organisaatioympäristön esteistä vapaana ilmiönä (Tsoukas 2009; Suorsa & Huotari, 2014a). Von Krogh (2009) toteaa, että tiedon luomisen tutkimusten yleisenä ongelmana on ollut perustellun ja yhtenäisen teoreettisen perustan puuttuminen.

Tässä esityksessä tarkastellaan fenomenologiasta nousevan hermeneutiikan mahdollisuutta antaa yhtenäinen perusta tiedon luomisen tutkimukselle. Selvitän Martin Heideggerin (2001) fenomenologiaan perustuen, miten fenomenologisen filosofian subjektikäsitteet suhteutuu tiedon luomisen tutkimukseen ja kuinka fenomenologiasta lähtevä hermeneuttinen ajattelu suhteutuu tiedon luomisen tutkimuksen käsityksiin vuorovaikutuksesta. Erääksi mahdollisuudeksi määritellä vuorovaikutuksen tapahtumaa esitän fenomenologiasta lähtevän faktisuuden hermeneutiikkaan perustuvan hermeneuttisen kehän ajatuksen ja leikin käsitteen, jota tarkastelen Hans-Georg Gadamerin (2005a, 2005b, 2004, 1999) ajattelun valossa (Suorsa, 2015).

Fenomenologiassa tiedon luominen ymmärretään ruumiillisena, havaitsemiseen ja ympäristössä toimimiseen kiinnittyvänä tapahtumana. Fenomenologisen lähestymistavan subjektikäsitys antaa koko ilmiön tutkimiselle teoreettisen perustan (Värlander, 2008), joka ei määrittele subjektia psykologisesta näkökulmasta, vaan tarkastelee sitä ympäristössään mahdollisuuksiaan toteuttavana olentona (Heidegger, 2001). Tämä lähtökohta on merkittävä uuden tiedon luomisen vuorovaikutteisuuden tarkastelulle: kyse on totuttujen toimintatapojen jatkuvasta kyseenalaistamisesta ja sen tiedostamisesta, että jokainen eletty hetki pohjustaa avointa tulevaa tietyksi. Siten läsnäolijoiden yhteinen tietäminen määrittelee vuorovaikutustilanteen. Tämä on niiden tutkimisen ja kehittämisen kannalta keskeistä, koska silloin voidaan irrottautua ajatuksesta, että toiminnan taustalla ja tavoitteena on erillinen, mielen sisällä tavoittamattomissa oleva tieto. (Gadamer 2005a, 2005b.)

Gadamerin leikin (das Spiel) käsitteen avulla voidaan edelleen tarkemmin ja perustellummin tarkastella vuorovaikutukseen antautumisen tai heittäytymisen ilmiötä, joka on olennainen tiedon luomisen tilanteiden ymmärtämisen ja kehittämisen kannalta. Leikki kuvaa olotilaa, jossa vuorovaikutuksessa olijat irrottautuvat subjektiivisesta, suljetusta ja itseä suojelevasta asenteesta ja antautuvat käsiteltävänä olevan asian kehittämiseen yhdessä (Gadamer 2004, 1999; Suorsa 2015). Gadamerin leikin käsite keskittyy onnistuneen vuorovaikutuksen syntyhetkeen ja pohjautuu Gadamerin laajaan hermeneuttiseen ajatteluun, mikä mahdollistaa vuorovaikutuksen teoreettisesti yhtenäisen käsittelyn ja tutkimisen. Yhdistettynä hermeneuttiseen näkökulmaan leikin käsite mahdollistaa kriittisen ajattelun ja vuorovaikutteisen tapahtuman empiirisen tarkastelun.

Avoin, luottamuksellinen ja kriittinenkin ihmisten välinen vuorovaikutus on tutkimusten mukaan todettu olennaiseksi tekijäksi uuden tiedon luomisessa. Kuitenkaan tiedon luomisen empiirisessä tutkimuksessa vuorovaikutuksen tapahtumia sinänsä ei ole juurikaan tutkittu, vaikkakin niiden tärkeyttä on korostettu paljon. Etenkin kasvokkaisten kohtaamisten rooli tietotyössä on jäänyt vähemmälle tutkimiselle, vaikka niiden merkitys on tunnustettu. Esityksen tarkoituksena onkin myös pohtia, miten esitetty fenomenologinen perusta vaikuttaa tiedon luomisen vuorovaikutteisuuden empiiriseen tutkimiseen.

Esitys perustuu väitöskirjaprojektiin, jossa tutkitaan tiedon luomista ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa. Esitän myös alustavia tuloksia empiirisestä tapaustutkimuksesta, jossa on seurattu Lukuinto-ohjelmaan osallistuvan pilottiyhteisön toimintaa vuorovaikutuksen näkökulmasta vuosina 2013–2014 (Suorsa & Huotari, 2014b). Tässä tutkimuksessa aineistona ovat havainnointimuistiinpanot yhteisön tapaamisissa, videonauhoitukset kyseisistä tapaamisista, yhteisön tuottama dokumenttiaineisto sekä yhteisön jäsenten puolistrukturoidut haastattelut.

Lähteet:

Amar, Amar Dev & Juneja, Januj A. (2008). A descriptive model of innovation and creativity in organizations: a synthesis of research and practice. *Knowledge Management Research & Practice*, 6, 298-311.

Choo, Chun Wei (1998). *The knowing organisation: how organisations use information to construct meaning, create knowledge, and make decisions*. New York: Oxford University Press, Inc.

Cook, Scott D. N. & Brown, John Seely (1999). Bridging epistemologies: the generative dance between organizational knowledge and organizational knowing. *Organization Science*, 10(4), 382-400.

Gadamer, Hans-Georg (1999). Die Aktualität des Schönen. Kunst als Spiel, Symbol und Fest. Teoksessa *Gesammelte Werke 8: Ästhetik und Poetik 1: Kunst als Aussage*. Tübingen: J. C. B. Mohr.

Gadamer, Hans-Georg (2005a). Klassinen ja filosofinen hermeneutiikka. Teoksessa Nikander, Ismo (toim.), *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteessä ja filosofiassa*. Tampere: Vastapaino.

Gadamer, Hans-Georg (2004). *Truth and Method*. Continuum: London/New York.

Gadamer, Hans-Georg (2005b). Ymmärtämisen kehästä. Teoksessa Nikander, Ismo (toim.), *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteessä ja filosofiassa*. Tampere: Vastapaino.

Heidegger, Martin (2001). *Oleminen ja aika*. Tampere: Vastapaino.

Koskinen, Kaj U. (2010). Organisational memories in project-based companies: an autopoietic view. *The Learning Organization*, 17(2), 149-162.

Merx-Chermin, Mireille & Nijhof, Wim J. (2005). Factors influencing knowledge creation in an organisation. *Journal of European Industrial Training*, 29(2), 135-147.

Nonaka, Ikujiro & Takeuchi, Hirotaka (1995). *The knowledge-creating company*. Oxford: Oxford University Press.

Schulze, Anja & Hoegl, Martin (2008). Organizational knowledge creation and the generation of new product ideas: a behavioral approach. *Research Policy*, 37, 1742-1750.

Seidler-de Alwis, Ragna & Hartmann, Evi (2008). The use of tacit knowledge within innovative companies: knowledge management in innovative enterprises. *Journal of Knowledge Management*, 12(1), 133-147.

Suorsa, Anna & Huotari, Maija-Leena (2014a). Knowledge creation and the concept of human being - a phenomenological approach. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 65(5), 1042-1057.

Suorsa, Anna & Huotari, Maija-Leena (2014b). (in press) Knowledge creation in interactive events. A pilot study in the Joy of Reading Program. *Information Research*.

Suorsa, Anna (2015). (in press) Knowledge creation and play - a phenomenological approach. *Journal of Documentation*.

Tsoukas, Haridimos (2009). A Dialogical Approach to the Creation of New Knowledge in Organizations. *Organization Science*, 20(6), 941-957.

von Krogh, Georg (2009). Individualist and collectivist perspectives on knowledge in organizations: Implications for information systems research. *Journal of Strategic Information Systems*, 18, 119-129.

Värlander, Sara (2008). The interplay of reificative and participative processes of customer knowledge creation: An exploratory study of commercial lending. *Journal of Financial Services Marketing*, 12(4), 287-298.